

gató szava után jölesik egyre beljebb és beljebb andalodni a muzsika édes-bús, sejtelmes birodalmába, a hangszerek zsongó erdejébe.

Stílusa tiszta magyarsággal ékes. Sallang, cifraság sehol meg nem bontja. Mindig a témájához leginkább illő hangon fejezi ki magát. Mindig harmónikus.

Papp Viktor könyveinek nagyon sokat fog még köszönni a magyar zenekultúra, a nagy muzsika egyre szaporodó magyar tábora. De sokat köszönhet majd a szakirodalom is. Ha valaki egy teljes magyar zenetörténetet, pontos zenészeti lexikont akar írni, az ő általa összegyűjtött dús adattárból meríthet majd legtöbbet. Tanulmányainak zöme azonban sokkal nagyobb értéket jelent az egyszerű adatgyűjtésnél.

Szakavatottsága, impozáns zenei tudása egy muzsikusból oltott író-művész hangján jut el hozzánk, azért kelt oly meleg, mély rezonanciát. Száraz zenetudósi fejtegetések-nél ezerszerre többet értet meg lelkünkkel a Papp Viktor őszinte lírában feloldódó, *g* húrra emlékeztető hangja.

Könyveit ezért fogadta egyszerre igaz szeretetébe az egész magyar zenekedvelő közönség. *Mariay Ödön*.

Dilthey. Ez a név valóságos fogalom Németországban. Nemesak az irodalomtörténet, hanem az összes szellemi (vagy Rieckert szerint: kultúrtudományok), de különösen a történettudományok úgyszólván felbecsülhetetlen hatásokat nyertek ennek az angolosan hangzó névnek a viselőjétől. A világhírű Teubner-cég évek óta hozza Dilthey összegyűjtött műveinek vaskos kötetait lassú, de biztos egymásutánban. Modern irodalomtörténetíró, főként ú. n. „szellem-történész” el sem képzelhető Dilthey munkáinak alapos ismerete nélkül. Legfőbb ideje volt, hogy magyar nyelven is hozzáférhetővé tettek, legalább egyik nagyon elterjedt kötetének egy részét: *Das Erleben und die Dichtung* négy gyönyörű, remek tanulmánya közül kettőt, a Novalis-ról és a Hölderlin-ről szólót az *Ember és Természet* (szerk.: Nagy József) legújabb, 8. számában. Ez a csinos kiállítású kötetke azonban voltaképp nem egészen jogosan viseli az *Élmény és Költé-*

szet címet, mert nincs benne teljesen lefordítva az ilyen címen megjelent eredeti, hanem csak részben; a „három tanulmány” megjelölés pedig még helytelenebb, mert az első (Az európai irodalom fejlődése) tulajdonképp csak bevezetés, azaz keret a német eredetiben a négy tanulmányhoz (Lessing—Goethe—Novalis—Hölderlin; két klasszikus, két romantikus). Várkonyi Hildebrand végezze a fordítás munkáját és írt hozzá rövid bevezetést Dilthey-ről. Köszönet és hála illeti mind a szerkesztőt, mind a kiadót és fordítót, hogy ilyen munkával léptek a magyar közönség elé, amely lépést akar tartani a nyugattal. Németül nem eléggé értő magyar irodalomtörténészeinknek megbecsülhetetlen ajándék egy ilyen könyv, mert végtelenül sokat tanulhatnak belőle, nagyközönségünknek pedig olyan páratlan élvezet, hogy csodálkozva fog arra eszmélni, hogy a tudomány nem szükségképp száraz, hanem hozzáértő kézben, művészi magaslatra emelve a legszórakoztatóbb költéménnyel vetekszik. Aki Dilthey-nak ezt a két tanulmányát megismerte, az föltétlenül többet óhajt majd tőle olvasni.

Éppen azért, mert ilyen kiváló műről van szó és mert olyan közérdekű ennek magyar nyelven való megjelenése, mindjárt e helyen kell néhány észrevételt megtenni, melyeket mind a szerkesztő, mind a fordító bizonyára szívesen fog venni, hisz elsősorban ők törekednek arra, hogy tökéleteset nyujtva, teljesen elérjék azt az ideális célt, melyet ez az érdemes gyűjtemény maga elé tűzött.

Mindenekelőtt: kár volt a fordítást egy „céhbeli” német irodalomtörténéssel át nem nézetni. Akkor semmiesetre sem maradtak volna benne olyan hibák, mint pl. a 84. lapon: „A romantikusok nemzedékét aztán néhány év lefolyása alatt Kleist és Arnim, a Goethe utáni idő e két legnagyobb költője kifejlődésének egészen megváltozott feltételei teljesen elválasztották a következőtől.” Hozzáértő az eredeti szöveg nélkül is azonnal észreveszi, hogy ez értelmetlen, itt baj van, mi az a „következő”? S valóban Dilthey egészen mást ír. T. i. ezt: „Ezt a nemzedéket (t. i. Novalis, Tieck, Höl-

derlin generációját vagy régi elnevezés szerint az „első romantikus iskolát”) azután csak néhány év, de a művelődési feltételek teljes megváltozása választja el Kleisttól meg Arnimtól, a Goethe-utáni idő Németországának két legnagyobb költőjétől. „Ez egészen mást jelent, mint amit a fordító mond. Várkonyi nem német-irodalomtörténész; éppen ezért nem tudja annyira méltányolni Dilthey nyelvének, stílusának szépségeit sem s vagy nem törekszik, vagy nem bír mindenütt ugyanolyan hatást kelteni szövegével, mint a nagy német mester. Egy második kiadásnál mindez megszívlelendő lenne.

Külön észrevételt érdemel a rövid bevezetés, amelynek szépségei, érdekes megfigyelései, megállapításai vannak, de kissé egyoldalú. Úira csak kiérzik, hogy írója nem német-irodalom, sőt irodalomtörténész sem eléggé. Nem használta föl a rendelkezésre álló, Diltheyről szóló irodalmat sem. Magában az Ember és természet c. gyűjteményében is le lehetett pedig egy jobb, igazabb Dilthey-képet: Nagy József kötetében. *A mai filozófia főirányai*-ban (95—98. l.). Feltétlenül figyelmébe ajánlható azonban ezenkívül az, amit Diltheyről Troeltsch írt *Der Historismus und seine Probleme* (Tübingen, 1922) 509—530. lapjain. Nemkülönben E. Rothacker szép sorai az *Einleitung in die Geisteswissenschaften*-ban (Tübingen, 1920), továbbá W. Heynen érdekes kis könyve: *Dilthey's Psychologie des dichterischen Schaffens* (Halle, 1916), végül R. Unger tanulmánya: *Weltanschauung und Dichtung. Zur Gestaltung des Problems bei Wilhelm Dilthey.* (Zürich, 1917). Egyben azonban feltétlenül igaza volt a szerzőnek. Abban, hogy az éppen ezen két tanulmány elé szánt bevezetésben annyira hangsúlyozta Dilthey művész voltát tudós érdemei mellett. Ha valahol, éppen itt tűnik ez ki legfényesebben, mert itt volt és van legelső sorban helyén. Mind Novalis, mind Hölderlin istenáldotta, igaz, nagy művészek voltak, a romantika korának legtisztább költő-típusai. Ó róluk csak olyan kongeniális tudós írhatott valóban szépet, örökérvényűt, aki végtelenül finom lelkületük legkisebb rejtekébe is be tudott pillan-

tani, s utánuk tudta érezni mimóza-lelkük minden rezzenését.

Mind Novalis, mind Hölderlin az egész világirodalom legrokonszenvebb költői egyéniségei közé tartoznak. Sorsuk ezenkívül olyan tragikus, hogy ez önmagában is képes már érdeklődésünket fölkelteni és ébrentartani. Az egyik rajongó, leányosan ártatlan, tiszta ifjú lélek, hatalmas fantáziával, csodás nyelv-alakító képességgel, egy gyermek-leány iránti szűzies szerelemtől ihletve, ennek váratlanul korai misztifikációjával és éjtisztelet miszticizmusába kergetve, akarva magát a halál, az ideáljával őt egyesítő túlvilág birodalmába kergetni, abban a pillanatban hal meg, amikor már-már visszanyeri őt a föld, az élet, az új szerelem. A másikra ifjan, sok testi-lelki szenvedés után, az örület éje borul. Pusztán testileg azonban még hosszú-hosszú évekig kénytelen itt járni, élni, szívet facsaró látványul kevés, őt el nem felelő barátainak, tisztelőinek. Rövid időre ki tud vergődni a rettenetes éjből, hogy még néhány csodás alkotásban elsírja borzasztó sorsát, ami után menthetetlenül visszazuhan az örök sötétségbe! Két ember, két költő, művész, kivételesen tehetséges, finoman érző szellemi lény, akikkel a sors válogatott kegyetlenséggel bánt el! Életük, műveik minden mozzanata megdöbbentő élességgel rajzolja elének a nagy, az örök kérdést: mik vagyunk, hová megyünk? És mit alkottak ezek a korán az örök-kévalóságba költöző, azaz az elborulás éjébe taszított ifjak addig is, míg a végzet utolérte őket! Ezt végig kell olvasni, lehetőleg eredetiben, de, aki előtt nyelvi okokból elvannak zárva ezek a szépségek, az is immár hozzáfér ehhez a két csodás emberhez, a szép kis magyar kötet segítségével. A mai hajszás, bünnös, szennyes világban kétszeresen jól fog ez esni az ideált, szépet, jót s nemest kereső szomjú lelkeknek. Elég ideikatni Dilthey keresetlen szavakba foglalt Hölderlin-jellemzését: „Régi hit, hogy az érintetlen, szűzies lelkekben az istenek nyilatkoztatják ki magukat s megjelennek bennük a jövődőt. Hölderlin ilyen jámborul őrzött tisztaságban élt s lényét minden ízében a szépség járta át.”

Koszó János.